

Kulkos, vandenys, velniai rautų, ausyse ūžia, oro trūksta, svaigsta galva, kad tik išplauktų. Krantas? Griebia už šakos, tphiu – lavono ranka, apsilėmusi dumbliais, žuvų apgraužta. Veidas baltais vyzdžiais dėbso, smarvė ir šleikštulys. Perrėžta krūtinė. Odos atplaišos išvirte, sklaidosi, plevėsuoja vandenyje, plaučiai, kepenys, žarnos vyniojasi tarp išplautų šakų, lėtai kyla į paviršių... Jonas Kelis šokinėja per didžiojo uosto atmatų griovius, pargriūva, springsta pamazgomis.

– Ššš, – delnu užspaudžia jam burną mažylis Vilis. – Tylėk, einam su manim.

Jonas nubloškia Vilio ranką, purto galvą ir sapne regėtus vaizdinius, susivokęs keliasi iš gulto. Ką tas šelmis bus sumąstęs, vėl nukniaukė cukraus? Nejaugi visą maišą? Jonas žvilgteli į gretimą gultą. Šalia ramiausiai parpia trimitininkas, metas – ankstyvas. Jie tyliai išslūkina iš kajutės. Mažylis Vilis ilgai veda Joną vingriais laivo užkaboriais, kol abu išsliuogia į denį. Iš vandens slenka rūkas, šalti jo liežuviai graibšto laivo šonus, glamonėja denį, ropščiasi grotstiebiu. Du bekojai ir berankiai vaiduokliai tykina balsvame rūke, trumpam stabteli, mažesnysis pasitaiso ant kupros nešulį, pagraibo sau po kojomis ir dingsta. Jonas neria iš paskos, tik daug giliau nei rūkas, į laivo triumą. Prieš draugų akis atsiveria eilių eilės išrikiuotų parako statinių.

– Kokio velnio mes čia? – išvydęs statines susikeikia Jonas.

– Ššša, padėk man, – sušnypščia mažylis Vilis.

Jis meta nešulį, laužtuvėliu atlupa statinės dangtį, ranka pamakaluoja maiše, pasisemia saują smėlio, kiša ją į parako statinaitę. Vėl pamaišo, semia, kiša, uždaro statinę, eina prie kitos:

– Čia virtuvės smėlis puodams šveisti. Imk, atlupk, – paduoda laužtuvėlį Jonui. – Ši smėlio sauja bus už mano sesę, šita – už mamą, o čia – už visus kitus... Žinai, smėlis atima iš parako jėgą... – šnibžda mažylis Vilis.

Jis keliauja nuo statinės prie statinės, vardina artimuosius, kaimynus, draugus, pažįstamus... Akys sausos, dega, lūpos suspaustos, it jomis laikytų baltą pasmakrį, kuris mažumėlę dreba. Pabaigę darbą abu sukniumba ant triumo grindų. Mažylis tyliai pravirksta, bet greit nusišluosto ašaras, lūpas suspaudžia į mažą kietą brūkšnelį:

– Aš esu gėlas iš MacLeano giminės. Kuomet mūsų giminės jaunuoliai sulaukia pilnametystės, vyresnieji juos prisaikdina nekęsti anglų. Patekęs į britų karo tarnybą, žinojau viena – karyba čia mažiausiai užsiimsiu. Tu – airis ir to nenuslėpsi, – Vilis paskersakioja į raudoną Jono galvą, nusispjauna. – Na, pripažinkim, čiabuviai šaudė taikliai, – suklūsta. – Paukščiai? Tie bjaurybės, – nusipurto. – Išmanyk, tokia daugybė, ir gamta prieš juos nusistatė, pats dangus atsivėrė.

Tas tiesa, paukščiai gausiai pridergė denį, kojos slydo, jūreiviai griuvo, keikėsi, voliojosi šiltame jų mėšle. Tačiau Jonas su keliais matrosais ilgai gramdė nuo denio paukščių brudą ir bekrapštydamas jau pridžiūvusį prie burių, pirmą kartą rimtai suabejojo kapitono Bilio Georgo galingomis pažintimis dangaus aukštybėse. Tuoj bus septynios valandos, metas įprastam ritualui, fregatos trimitininkas ropščiasi į denį. Tuoj iškels, tuoj priglaus šaltą instrumentą prie lūpų, ištrimituos rytinės rikiuotės maršą ir vaiskus garsas nusklės per skaidrų ryto orą, nušliuos vandeniui iki pat kranto. Matrosai markstosi, kasosi pilvus, žiovaudami rikiuojasi denyje, žiūri į zujančius vienuolius, kurie bando susigaudyti laivo skleidžiamuose garsuose. Jie puldinėja iš vieno salos galo į kitą, neišmanydami, ko griebtis. Ir tik po valandos, kuomet nuo fregatos „Brisk“ atsiskiria valtis su balta vėliava, vienuoliai ūmai sustingsta ten, kur ėjo, bėgo ar tiesiog sėdėjo – sumišę ir nelaimingi laukia šio neįprasto reginio baigties.

Prisiplojęs už didžiųjų akmenų priedangos Bjonsas seka valtį laukinio žvėries uosle, pasiruošęs pradrėkst atėjūnams pilvą, perkąst kaklą, paleist žarnas, ištaškyti kraują. Po ilgo laiko atgimę nuožmūs jausmai jam kelia nuostabą, tačiau išsiaiškinti laiko nėra – priešo valtis sparčiai skinasi kelią vandeniui į krantą, iškėlusi baltą gerosios valios atpažinimo vėliavą. Bjonsas sutrinka. Ką jis dabar turėtų daryti? Mato, kaip „ryžikas“ matrosas

Jonas Kelis uoliai iria valtį, o karininkas stovėdamas laiko į ritinį susuktą laišką, demonstruoja plikas beginkles rankas. Valčiai beveik pasiekus krantą, britų pasiuntinys iššoka į seklumą ir nubrenda prie susigūžusios delegacijos. Vienuoliai it juodvarniai plaikstosi vėjyje juodais abitais ir niūriai laukia. Pasiuntinys paduoda ritinį broliui Jefremui. Šis čiumpa laišką, ištiesia priekin jį lyg degančią žariją ir skubiai gabena archimandritui Aleksandrui. Pasiuntinys lieka krante. Stoja ilgos laukimo valandos. Į Bjonso širdį jos neša įvairiausias mintis ir sumaištį, nerimą ir baimę kunkuliuojančiu upokšniu.

Akimirksniu vienuolyne pasklinda žinia apie priešo eskadros kapitono ultimatumą archimandritui Aleksandrui, raginantį tvirtovės garnizoną nedelsiant pasiduoti, priešingu atveju jie – britai vienuolyną paversią rūkstančiais griuvėsiais. Grasino su žeme sulyginti, palikti saloje vien akmenis. Šimtai akių stebi abu anglus: pasiuntinį atgaunant antspauduotą tūbelę ir raudonplaukį matrosą, valtį atgal iriantį dvigubai sparčiau nei į priekį. Visų žvilgsniai baugštūs ir įsitempę. Bjonas priglunda, susilieja su pakrantės akmenimis, neatitraukia akių. Valčiai plaukiant pro šalį, netikėtai vyrų žvilgsniai susiduria. Ūmai abu supranta padėtį, kurion įkliuvo. Blyškiame šiauriečio žvilgsnyje Jonas mato mirties baimę, atsivijusią jį iš praeities, kuri nuo šiol juos lydės kaip draugė, mylimoji. Matrosas užsimerkia, tarsi norėtų atsikratyti nelentos vizijos, dar plačiau užsimoja, dar smarkiau irklais

kabina vandenį. O tam, regis, atsiranda kita rimta paskata – iš visų pusių užgaudę vienuolyno varpai. Dešimtys varpų nuo Atsimainymo koplyčios iki Trejybės – Zosimo ir Savatijaus soboro visokiausiais balsais suskamba, sudejuoja, sugaudžia, sugirgžda. Jie skundžiasi, prašo, maldauja, liejasi į krantą, kyla aukštyn ir bejėgiškai kritę žemyn vėl iš naujo stiebiasi, veržiasi, pinasi įvairiausiais tonais, kol galutinai uždūsta įlankos vandenyje. Minutė atokvėpio, ir rauda prasideda iš naujo. Jai atitaria Mikalojaus ir Šv. Andriejaus cerkvės varpinė iš Didžiojo Zajakio salos. Garsai susilieja į vientisą pagalbos šauksmą, gaudesys pakyla aukštai į patį dangų. Regis, šiose atokiose salose vienuoliams padėti negali niekas, tik jie patys ir Šventoji dvasia, kuriai be perstojo meldėsi. Visuose soboruose ir cerkvėse prasideda maldos. Vienuolyno gyventojų padėtis nepavydėtina – naujus tobulus anglų šautuvus, patrankas, šaudančias devyniasdešimt šešių svarų ir tripūdžiais sviediniais, turi atremti viso labo tik dešimt senovinių ginklų ir dvi patrankos, su kuriomis beveik prieš du amžius dar švedus šaudė.

Bjonsas panūsta stverti savo baimę, čiupti tą „ryžiką“ matrosą, suimti jo rausvą ploną kaklą, pirštais suspausti, koja priremti rėkiančią krūtinę, išgirsti garsiai treškant šonkaulius, matyti, kaip blykšta jo veidas, kaip lašas po lašo iš priecho kūno išteka gyvastis. Uch, panašiai prieš daugelį metų Bjonsas užlaužė vieną šlykštaus snukio niekšą už Hovdeno uolos, traiškė gašlius nagus, prieš

kelias valandas draskiusius ir prievartavusius jo mylimą Haną, kuri vėliau, neištverusi skausmo ir gėdos, nušoko į kunkuliuojančias fiordo bangas. Bjonsas pasišlykštėjęs nusipurto, nusispjauna – anglų kareivių yra beveik penkis kartus daugiau nei salos vyrų, išmanančių karybą. Aišku, prie pastarųjų Bjonsas priskaitė ir save patį. Nežinodamas ko stvertis, jis puldinėja tarp klipatų kareivių, pilsto degtinę, taip bandydamas prikelti kareivišką dvasią, buvusią energiją, ryžtą, pažadinti senų kovų prisiminimus:

– Vardan šventos matkos, ant jūsų drąsos kareiviškos.

– *Za caria*, – linguoja šie ausinėmis kepurėmis.

Ir Bjonsas geria kartu, ir neapgirsta, tarsi distiliuotas šimtaprocentinis grūdų gėralas, jo paties rankomis išvartytas, būtų tik pats paprasčiausias Šventojo ežero vanduo. Kai prieš trejetą metų taigoje surentė mažą spirito varyklėlę, manė – bus šiaip negeroms mintims nuvaryti, ligos ar bėdos atvejui. Šekit, bėda netruko ateiti, štai – ji stovi įlankoje dviejų pasipūtėlišku britų laivų pavidalu.

– Šventasis arkangele Mykolai, saugok mus mūšyje, būk mūsų gynėju nuo velnio spąstų ir niekšybės, – Bjonso ranka virpa, braižydama kryžiaus ženklą.

Pašėlę vienuolyno varpai galiausiai įsiutina britus. Jie atidengia uraganinę ugnį, atsakydami į tvirtovės laišką – atsisakymą kapituliuoti. Užverda baisus mūšis, kuriam diriguoja anglų patrankos. Šautuvai trata, varpai gaudžia, pabūklai riaumoja, liepsnos plyksčioja. Šiame fantasmagoriškame fone nuo vienos iki kitos patrankos,

automatiškai jas užtaisydamas šūviams, laksto Bjonsas, nesusigaudydamas nei veiksmo, nei laiko. Vien mintis, kad nukvakę seniai gali susprogdinti patys save ir dalį vienuolyno, dar degtinė, palaiko jo budrumą ir drąsą. Matė bėgant keletą piligrimų, pabandė sulaukyti, tačiau numojo ranka. Maža jų. Bjonsas jau apsisprendė – jis turįs grįžti namo, į savo gimtąjį fiordą. Tačiau aišku kaip dieną – vos tik anglai įžengs į salą, tos galimybės jis neturės. Varpai tebedrasko orą, švilpia kulkos, rieda sviedinių atskelti uolų gabalai, griausmingai krenta į įlankos vandenį. Beprotiška kakofonija maišosi išvien su kurtinamai sproginėjančiomis bombomis, tarsi palei vienuolyno tvirtovės granitines sienas atsivėrė pragaro gelmė, iš kurios ištrūko pats nelabasis ir pasismaginimui surengė sau puotą. Vienuolyno kieman pasipila ugnies kruša. Švilpdamas pralekia sviedinys, atskelia didelį gabalą nuo vienuolyną apjuosiančios granito sienos, – vienuoliai ima baisiausiai rėkti – nelaimingieji jie, galas, paskutinioji atėjo, – puola pilvais ant žemės, – bet šūvis nieko nesužeidžia, žalos vienuolynui nepadaro. Bombos staugia, krenta į jūrą, dauguma jų perskrieja per vienuolyną ir virte užvirina Šventojo ežero vandenį. Kanonada be perstojo trunka devynias valandas. Po pietų stoja štilis, vėjas nurimsta, virš britų laivų pakimba storas, nepermatomas dulkių ir parako dūmų debesys, paslepia jų tikslą – vienuolyno tvirtovę.

O kol priešas apšaudė vienuolyną, už jo rytinės sienos, už didžiųjų riedulių, krūmuose slėpėsi valstiečiai,

piligrimai, vienuoliai, bedaliai, beginkliai, keliautojai – saloje pagauti karo audros. Kas su kirviu, kas su plak-tuku, kas su vėzdu ar akmeniu rankose – visi tupėjo pasirošę bet kokių momentu šokti ant priešų, laukė jo išsilaipinant į salą.

Gal dėl prasto matomumo, gal todėl, kad baigėsi svie-diniai, o gal kad visi pavargo, šūviai suretėja, kartkar-tėmis dar prašvilpia vienas kitas pavienis sviedinys. Ir tas vienas vienintelis nelemtas, beveik paskutinis sviedinys, perskriejęs per storą granito sieną ir Atsi-mainymo katedros kiemą, kiaurai perskrodžia viršutinę dalį Švč. Mergelės Marijos ikonos, atremtos prie vakari-nio įėjimo į Atsimainymo katedrą. Sviedinys nusitrenkia ant žemės, į visas puses pažerdamas skeveldras. Laimė, jos žmonių nekliudo – tuo metu vienuoliai meldėsi, pa-tikimai saugomi storų katedros sienų. Tai tikrai buvo paskutinis ir lemtingas šūvis, sužeidė šventos Dangaus karalienės ikoną, tačiau jos skaistasis veidas toliau nepa-liaujamai ir maloniai šypsojosi.

Po pragariško triukšmo stoja neįprasta tylą. Tolumo-je girdisi vienuolių maldos dūzgimas. Dūmai po truputį sklaidosi. Nenutrūkstanti malda sklinda iš katedros per galerijas, vienuolyno kiemus, užsuka į celes, neaplenkia net virtuvės. Saulė tyliai lenkiasi į vakarą, baisioji diena baigiasi.

Tik daug vėliau, po baisiojo mūšio vienuoliai iš lūpų į lūpas perdavė archimandrito Aleksandro laiško turinį

anglų vadui. Jis buvo visai paprastas: „Kadangi vienuolyne nėra garnizono, taigi nėra kam nelaisvėn pasiduoti“, toliau sekė parašas: „Solovkų vienuolynas“.